

SUREC

Slovak Ukraine Research Educational Centre

newsletter

BORDER STUDIES

Оптимальні кордони держави (1 частина)

Автор: Александр Дулеба,
директор Дослідницького центру
Словацької асоціації зовнішньої політики
(RC SFPA)

Зв'язок між владою, державою і кордонами можна пояснити за допомогою визначення поняття «держава»: держава - це організоване суспільство. Основою організації суспільства/держави є влада, яка може набувати різних форм. Кожна людська діяльність містить в собі елементи влади або ж може бути використана для її вираження або застосування. Сила проявляється у вигляді авторитету, основною характеристикою якого є один центр влади. Без нього держава, як організоване суспільство, не може існувати. Він має два основних виміри: інтенсивний вимір влади, тобто внутрішня система організації держави або ж політична система та екстенсивний вимір влади, тобто оптимальний простір держави, який забезпечений її кордонами. Екстенсивний (просторовий) вимір має не тільки зовнішню орієнтацію. Він також пов'язаний з внутрішнім розвитком держави. Внутрішньополітична система, тобто спосіб організації влади в рамках спільноти (держави), є спільно детермінований простір, який доступний державі. Аналогічно простір і його характеристики зумовлюють процеси розвитку

спільноти з перших ступенів організації аж до формування етнічного або національного співтовариства, держави тощо. Деякі фактори визначаються характером простору і прискорюють цей процес, діючи на нього позитивно, інші, навпаки, мають негативний вплив, стримують процес розвитку і поглиблення організації спільноти, тобто формування нації, державного утворення або ж організованого співтовариства.

Там, де йдеться про простір, необхідно зважати й на його кордони. У цьому сенсі виникає питання про те, як можна визначити оптимальний простір держави і його оптимальні кордони? У разі свідомого «тотального абстрагування» на користь географічного детермінізму, ми повинні допустити правдивість наступної тези: природні кордони утворюють природній простір влади, всередині якого ефективність, а отже й інтенсивність спілкування між членами спільноти та елементами суспільної структури вища й вигідніша, ніж ззовні. Закономірно, що такий замкнутий простір створює для себе свої власні специфічні умови задля розвитку економіки і культури. Водночас, їх існування є незалежним чинником, який потребує зростання організованості спільноти і становлення держави, яка раціоналізує організацію простору. Економіка, культура і політика - це три основні фактори цивілізації. Комунікаційний зв'язок елементів цього триєдиного процесу цивілізаційного розвитку завжди повинен мати та має конкретне просторове вираження.

Наслідки, викликані дією просторового виміру влади, мають синергетичний ефект при розвитку держав як організованих спільнот всередину і на-

У цьому номері ви знайдете:
» Як по-різному можуть виникати кордони

зовні, який можна охарактеризувати як геополітичний, і які є предметом поєднання декількох наукових дисциплін. Політологія, географія, теорія міжнародних відносин, антропологія та інші дисципліни виходять на арену геополітичних досліджень у момент, коли розпочинається дослідження просторового виміру влади або соціальних явищ, які ним детерміновані. Необхідною частиною цього аналізу є дослідження кордонів, які визначають характер досліджуваного простору влади.

У випадку, якщо в рамках одного простору сформувалось або існує кілька центрів влади, то постійно існують ризик конкуренції влади за простір. Передумовою виникнення таких конфліктів є саме факт існування одного природного простору влади, який вимагає функціонування одного владного центра. Існування протилежного стану в кінцевому підсумку може бути просто результатом зовнішнього тиску інших сильніших центрів влади і значущості їх взаємних комунікаційних відносин.

Під терміном «природні кордони», що визначають природній владний простір держави, розуміємо природні формування, які унеможливають або утрудняють комунікацію. Прохідність та ефективність цих кордонів, звичайно ж, залежить безпосередньо від рівня розвитку і якості засобів комунікації, якими людство на певних етапах свого розвитку володіє. Проте, необхідно усвідомити, що дане визначення геополітичного простору в такому чистому вигляді може бути застосоване тільки по відношенню до початкового періоду історії людської цивілізації, а також щодо зародження і становлення найдавніших держав. «

SUREC [newsletter]

www.borderstudies.sk

Навіщо нам ще одне Придністров'я?

Самуел Года

автор є аналітиком RC SFPA

Минуло вже два роки, відколи сім'я «псевдодержав», тобто держав, яких, окрім них самих, не визнає ніхто інший, примножилася двійнятами – Донецькою народною республікою та Луганською народною республікою. Приєдналися криваво і, як це вже звично, обидві відмежувалися кордонами, і це в рамках незалежної держави. Результати такої зміни ми ще не можемо абсолютно точно вирахувати, ані передбачити, що це все може означати. Але точно можемо собі це уявити. За прикладом не треба далеко ходити, подібний вже існує в «близькому зарубіжжі».

Молдавська Радянська Соціалістична Республіка була колись популярним місцем радянських офіцерів та чиновників у відставці або тих, що останні роки несли службу. Відносно спокійна атмосфера столиці Кишинєва, що нагадує активне село, була не єдиною приманкою. Кишинів ще в середині XIX ст. не був провінційним містечком і належав до найбільших міст царської Росії. Дещо про його колишню славу довідемося з крилатої фрази Олександра Пушкіна, свого часу теж персони нон грата в таких цен-

трах, як Санкт-Петербург або Москва, «відбуваючої» своє вигнання в парках, трактирах та інших закладах Кишинєва, про те, що це місто, «благотворне для душі поета». Хороша їжа, вино і коньяк, усміхнені діви або приємна риболовля на Дністрі. Він ніколи не був промисловим центром радянського блоку, як наприклад, Донбас, а слугував, насамперед, як місце відпочинку для конкретної верстви населення.

Однак, розпад СРСР означав катастрофу для цієї мультикультурної радянської республіки. Він призвів до виникнення республіки – нереспубліки Придністров'я; радянського музею під відкритим небом, залишку війни між Кишинєвом і Тирасполем. Придністровська Молдавська Республіка – це пасмо території на правому березі ріки Дністер, що зі сходу межує з Україною. Сепаратисти, підтримувані Росією, проголосили там на початку 90-х

рр. минулого століття самостійну республіку – не етнічну, не національну, а республіку інтересів. За їхнім твердженням, вони остерігалися, окрім усього іншого, зближення та можливої інтеграції молодого та незалежного Молдови до Румунії, яка сприймалася і сприймається як агресор, колишній фашистський ворог. Після короткої, але інтенсивної війни та інтервенції 14 російської армії, Кишинєву не вдалося взяти дану територію під свій адміністративний контроль. З того моменту жителі лівого берега Дністра живуть у країні з трьома офіційними мовами – молдавською (що пишеться кирилицею), українською та російською, низьким ВВП, субсидованою росіянами енергією та невизначеним майбутнім. Більшість жителів має український, російський, молдавський, румунський, болгарський, ізраїльський, а також турецький паспорти, або ж мають усі відразу. Придністровський паспорт, яким вони звичайно ж, гордо користуються, не визнається на міжнародному рівні, як і Придністров'я. Навіть у Росії, яка є співвідповідальною за його створення.

SUREC [newsletter] 2 2016

SFPA
Slovak Foreign Policy Association

© Неприбуткова організація
«Дослідницький центр
Словацької асоціації
зовнішньої політики»

ІНО: 36077534

в. Староместська 6/D
811 03 Братислава
тел: +421 2 54433151
www.sfpa.sk

Редактор: Петер Брезані

Друк: ТОВ «ADIN»

Періодичність: щоквартально

Дата випуску: 15.10.2016

Ціна: безкоштовно

Без мовної коректури.

ISSN 1338-1229

EV: 5341 I 16

Програма SK08 – Прикордонне співробітництво: „Словацьчина – Україна: співробітництво через кордони“

Обмін ноу-хау для більш ефективного управління
шенгенським кордоном між Словацьчиною/Україною
і Норвегією/Росією

заснований на співпраці та за підтримки:

Centrum pre strategické
PARTNERSTVO
Центр стратегічного
ПАРТНЕРСТВА

Проект фінансується за рахунок гранту Королівства Норвегії за допомогою Норвезького фінансового механізму. Співфінансування відбувається з державного бюджету Словацької Республіки.

www.norwaygrants.org

Перетин кордону з Молдови (тобто країни, яка не визнає цей пункт перетину) я пережив на власній шкірі. У маршрутці, наповненій різними долями: студентів, що повертаються на вихідні додому, гас-тарбайтерів, що їздять щотижня на роботу до Кишинева, «бабушок», які їздили відвідати рідних на правому березі – я за 25 леїв опинився на кордоні, що офіційно не існує. Я заповнив кирилицею анкету, призначену для тих, хто з далекого закордоння, хвилю почекав, доки стараний офіцер з дуже серйозним виразом обличчя опрацював мою заяву у Windows 95, отримав перепустку до вечора того ж дня й подався знайомитись з Тирасполем. Ось таку процедуру я проходив кілька разів і повинен сказати, що завжди без ускладнень.

Під час однієї з моїх поїздок на зворотній дорозі з Придністров'я наше авто зупинив патруль і на «молдавській стороні». Після обов'язкових питань про наші наміри по обидві сторони Дністра, ми вже через дві хвилини вільно дискутували про внутрішню ситуацію і вино. Я скористався цим і попросив дозволу сфотографувати пункт перетину кордону, який веде через міст. Вони пішли мені назустріч лише частково і з міркувань безпеки дозволили мені сфотографувати тільки горизонт Придністров'я. Схоже відбулося і на протилежному боці, хоча вже не настільки вільно. Фотозйомка тут теж заборонена, але сфотографувати молдавський горизонт дозволяється. Мені важко уявити, що це той кордон, де колись давали хабарі, щоб людина могла потрапити на територію Подністров'я чи за його межі. Що тут

відбувалися відносно короткі, але інтенсивні бої?

Пасажири повинні зупинитися тут, пройти контроль. Однак, довгі колони автовок вже не стоять. Якщо Ви не з Придністров'я, то їдете туди максимально для того, щоб купити там коньяк для святкування. Багато коньяку. «Митники» озброєні, на півшляху стоїть танк та російські миротворці. Проте збройних сутичок вже немає. Це вже давно не небезпечна мілітаризована зона. Це вже давно не той розвинений промисловий регіон Молдови.

Як і в самій Молдові, так і тут молоді люди не бачать жодного майбутнього. Вони безробітні і з низьким рівнем освіти. Сидять без справи і товчуться на тому невеликому клепті території, яку так гордо називають своєю. Хто міг, той виїхав. Хто не міг, ще лише

виїде. Політичні лідери, економічні еліти, а також частина звичайного населення швидко перетворилися на гігантів чорного ринку, контрабанди, шантажу задля швидкого збагачення. З іншого боку Дністра за цим пасивно спостерігають, говорять про одну країну, але, якщо це вигідно, радо приєднуються до сумнівного бізнесу. «Адміністративна лінія», як називається молдавський внутрішній de facto державний кордон, відділяє те, що з плином часу стало нелегальним, контрабандним, забутим, застарілим, що влаштовує обраних та не має бачення майбутнього.

Чи не є це уроком для Донецької народної республіки та Луганської народної республіки? Територія, на якій не будуть діяти жодні міжнародні норми? Придністров'я було одним з розвинених регіонів Молдови, так як і Донбас на Україні. За кількістю населення, площею, а також за економічним впливом та політичним значенням Донбас є у кілька разів більший за Придністров'я, тому, на думку декого, важко порівнювати ці два випадки. Однак, у мене є побоювання, що придністровський «синдром» у вигляді корупції, контрабанди, «чорної» економіки та шантажу буде на Донбасі однаково зростати та примножуватися. Створення штучного внутрішнього кордону та існування невизнаної сепаратистської держави не принесли і не принесуть жодного позитиву. Достатнього подивитися на приклад, який перевірено тривалістю у 25 років. Це лише роздільна лінія, закладена на страху з необґрунтованого. Підсумувати цей досвід можна наступним чином: «Здесь люди привыкли жить по понятиям, надо жить по закону». «

Щодня серед наших компаньйонів були водії та пасажери на двоколісних улюбленцях, з досконало відполірованим хромуванням, як нові, так і ті, що на межі терміну технічної придатності. А ще ми спостерігали автобуси та каміони. Всі ці транспортні засоби були фактором, який формує думку, і має різноманітний досвід, переважно негативний.

Ми бачили людей, які скаржилися на темп роботи на кордоні, були й ті, які невдоволено й збентежено споглядали на довжину автоколон, здивовано спостерігали за процесом прикордонного контролю та нарікали на якість вільного пересування людей в ЄС.

Однак не ці особи були цільовою аудиторією нашого дослідження. Щодня на кордоні можна зустріти заблуканих мандрівників. Сліпо довіряючи GPS-навігації, що мала вказати найкоротший шлях до Угорщини, вони опинилися на шенгенському кордоні, де такої свободи, яку очікують в ЄС, немає. Катастрофою для них став момент, коли після декількох годин очікування вони дізналися про це, і то тільки по дорозі до туалету. Нічого вже не вдієш, якщо ми так беззастережно покладемося на зручне для нас, користувачів, попереднє налаштування та сучасні технології.

Та повернемося до нашої цільової аудиторії. Здивувало те, що серед словаків та українців є люди, які вміють оцінити складність роботи прикордонників. Хоча слова розуміння та захоплення належать, в основному, «ветеранам» кордону. У процедурі контролю, яка проводиться на словацькій частині пункту перетину кордону, біль-

шість опитаних оцінила її прозорість, а також те, що прикордонники особисто підходять до транспортних засобів. На українській частині кордону подорожуючі повинні «оббігати» усе самотійно. Для «бігуна», що не орієнтується у процедурі перетину, це виглядає наче біг з перешкодами у середовищі, яке саме по собі є стресовим.

Наприкінці серпня ми мали нагоду відвідати пункт перетину кордону під час навали подорожуючих. Опитувані респонденти зазначили, що формальна процедура може мати й людяний підхід. До прикладу, прикордонники могли пропустити з колони автомобілі без черги, якщо в салоні були діти до одного року, навіть через смугу для дипломатів.

Людині властиво порівнювати. Навіть на кордоні, коли можна протиставити дві країни, які є у певному сенсі близькими, але, водночас, суттєво різні.

„Лишень подивіться туди й сюди, який вигляд мають будівлі. Тут стоїть сучасна будівля, яка гідна бути в ЄС. А там? Будівельний майданчик з прилеглим контейнерним містечком, придатним лише...“ Не потрібно мати бурхливу уяву, щоб додумати закінчення цієї фрази, яка пролунав з вуст українського подорожуючого щодо української частини кордону. Цей парафраз не відображає якогось чіткого погляду чи думки більшості, він є епізодичним, абсолютно суб'єктивним і порівняльним. Порівнювати також можна і з позитивними моментами. «

Проект реалізують

Follumsvei 31, 9509 Alta
Nórsko
tel: +47 77 64 40 00
web: www.uit.no

Кампус в Кіркенесі – навчальний та дослідницький підрозділ Арктичного університету Норвегії - Університету Тромсе. Оскільки він знаходиться на кордоні з Росією, цілком закономірною є його спеціалізація співпраці з російськими університетами, зокрема Мурманським державним гуманітарним університетом. Університет пропонує індивідуальні онлайн-курси та навчання через інтернет за спеціальностями транскордонне співробітництво, гео економічний та регіональний розвиток. По-

точне дослідження спрямоване на основні проблеми прикордонних областей і реалізується в рамках російсько-норвезького партнерства. Концепт транскордонного співробітництва та європейського регіонального розвитку – це ключове питання у порядку денному Кампусу в Кіркенесі. Таким чином норвежці можуть запропонувати (для шенгенського кордону з Росією) нові ідеї для транскордонного співробітництва, полегшення прикордонної торгівлі та інтенсивнішого культурного обміну. «